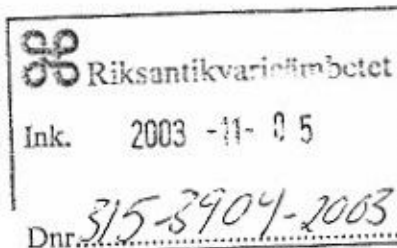

Kulturmiljöenheten
Olle Lind
Direktnr. 023-814 21
Fax nr. 023-812 28
olle.lind@w.lst.se

H018 (hantverk, mannt = ind)
BRUK

Byggnadsminnesförklaring av Norns bruk, inom fastigheten Norn 1:1,
Hedemora socken och kommun.

LÄNSSTYRELSENS BESLUT
(2 bilagor)

Länsstyrelsen i Dalarnas län beslutar med stöd av 3 kap 1 § (1988:950) lagen
om kulturminnen att förklara Norns bruk , Hedemora socken och kommun för
byggnadsminne.

Länsstyrelsen meddelar enligt samma lag och kapitel 2 § följande
skyddsföreskrifter:

Skyddsområdet omfattar del av fastigheten Norn 1:1 enligt situationsplan.
Skyddsföreskrifterna omfattar de byggnader och anläggningar som markerats
med nummer 1 - 42 på situationsplanen:

1. Byggnaderna markerade 1 - 42 får inte rivas, flyttas, byggas om eller på
annat sätt förändras till sin exteriör.
2. I byggnadernas inre får inte ingrepp göras i stomme eller ursprunglig
rumsindelning.
3. I byggnaderna 1, 2, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26,
27, 31, 32, 34, 37, 39, 41 och 42 får inte göras ingrepp i eller ändring av
äldre fast inredning såsom dörrar, fönster, lister, paneler, golv, tak, spisar
och kakelugnar, maskineri och bås för kreatur.
4. Byggnaderna skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och
underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska
värdet inte minskar.

2003-11-06 beslutat
Kopierat till U1 = BM-reg. B.S.J.

5. Bruksområdet som på situationsplanen avgränsas med röd linje skall hållas i ett sådant skick att byggnadsminnets karaktär inte förvanskas. Nybyggnader och uppsättande av staket eller andra gränsavskiljande anordningar får inte ske inom detta område. Ej heller får skyltar sättas upp inom området utan länsstyrelsens tillstånd.

Samråd skall ske med länsstyrelsen i frågor som rör underhåll och vård av byggnader och område.

Om särskilda skäl föreligger för att ändra byggnadsminnet i strid mot skyddsföreskrifterna får länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna tillstånd till sådana förändringar.

REDOGÖRELSE FÖR ÄRENDET

Frågan om byggnadsminnesförklaring av Norns bruk väcktes 1986-12-29 av Eric Carlsson, Vikmanshyttan. Samråd har skett i ärendet med Riksantikvarieämbetet, Hedemora kommun, Stora Enso och fastighetsägaren.

Norns bruk är ett ensligt beläget f d järnbruk mellan Hedemora och Söderbärke i södra Dalarna. Bruksbebyggelsen är grupperad längs med utloppet från Dammsjön till Stora Sundsjön. Utnyttjandet av höjdskillnaden mellan dessa sjöar för vattenkraft var en grundförutsättning för bruket. Bebyggelsen omfattar bl a hytta, hammarsmedja, herrgård, kyrka, bruksarbetarbostäder och tillhörande uthus.

Norns Bruk skall ha anlagts 1628 av två finnar som här uppförde en hytta och en hammare. Anläggningen övertogs sedan av bälgmakaren och köpmannen Hans Steffens som 1637 fick det första privilegiet för en hammare och två härdar. Efter en nedgångsperiod under slutet av 1600-talet fick Norn under 1700-talet med släkten Söderhielm som ägare en uppblomstring. På 1760-talet fanns här två stångjärnshammare och fyra härdar samt en nyuppförd hytta. Norns bruk ägdes fram till 1873 av släkterna Söderhielm, Mannerheim och Tersmeden, då bruket kom att ingå i Larsbo-Norn AB tillsammans med bl a Vikmanshyttans bruk. På 1880-talet var Norns bruk Hedemora sockens största industri med 270 anställda. Det isolerade läget och dåliga kommunikationer medförde dock att bruket lades ned 1916. År 1966 kom Norn i Stora Kopparbergs Bergslags AB:s ägo. Under 1900-talet har bruket avfolkats och endast ett fåtal personer är numera permanent bofasta i Norn. Genom att bruket i huvudsak hållits samlat under en ägare har miljön bibehållit sin traditionella karaktär ovanligt väl. Länsstyrelsen anser därför att det är väsentligt att Norns bruk även i fortsättningen får förbli en helhet och inte styckas upp på flera fastigheter.

Bebyggelsen i Norn består av ett 40-tal byggnader. Vid Dammsjön i norra delen av Norn ligger den vitpustade herrgården, kontoret och kyrkan symmetriskt ordnade vid en gårdsplan med kyrkan som centralbyggnad och herrgården och kontoret som flyglar. Kontoret och kyrkan är uppförda ca 1760 medan herrgården skall ha

uppförts under slutet av 1600-talet. Till kyrkan hör en nyklassicistisk klockstapel med rik panelarkitektur från 1800-talets första hälft och en kyrkogård anlagd 1781.

Utmed vattenvägen med mellan Dammsjön och Stora Sundsjön ligger anläggningar som var beroende av vattenkraften såsom hammarsmedja, kvarn och hytta. Hammarsmedjan är uppförd i korsvirke. Hyttan är ursprungligen uppförd 1761 och senare på- och tillbyggd. En rostugn är sammanbyggd med hyttan.

På båda sidor om den väg som leder ned från herrgården och kyrkan till hyttan ligger arbetarbostäderna. Den s k Smedbyggnaden är uppförd 1699 med vitputsade fasader. Övriga arbetarbostäder är uppförda under 1800-talet med faluröda fasader. Kring arbetarbostäderna finns uthuslängor med dass och vedbodan. I raden av arbetarbostäder ingår också skolbyggnaden från 1856. För prästen på bruket fanns en mindre vitputsad prästgård belägen vid Stora Sundsjöns strand.

Till bruket hör ett flertal ekonomibyggnader som stall, loge och magasin. Av särskilt intresse är ladugårdslängan som är uppdelad i flera mindre ladugårdsrum med tillhörande höloft, vilka disponerades av de anställda vid bruket.

Bland övriga byggnader kan nämnas klensmedja och snickeri, tvättstuga, malmvåg och ett 1926 till förningshus ombyggd äldre arbetarbostad.

MOTIVERING TILL LÄNSSTYRELSENS BESLUT

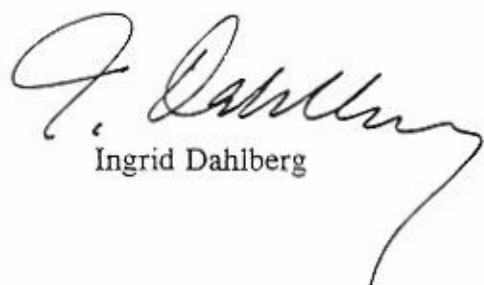
Norns bruk är ett ovanligt välbevarat, mindre järnbruk med bebyggelse och anläggningar från 1600- till början av 1900-talet. Byggnadsbeståndet på Norns bruk är i huvudsak intakt sedan bruket lades ned i början av 1900-talet med såväl hytta som herrgård, arbetarbostäder och ett flertal ekonomibyggnader bevarade.

Norns bruks höga kulturhistoriska värde består i hög grad av den välbevarade och kompletta helhetsmiljön. Genom att brukets bebyggelse i huvudsak har hållits samlad under en ägare har Norn väl bibehållit sin traditionella brukskaraktär. Förutom hyttan och smedjan är mångfalden av olika bostäder, ekonomi- och uthusbyggnader av särskilt värde. Norns bruk kan härigenom ge en god bild av villkoren för produktion och boende vid ett mindre järnbruk i Dalarnas bergslag under 17- och 1800-talen.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Detta beslut kan överklagas hos länsrätten enligt bilaga 1

I den slutliga handläggningen av detta ärende har deltagit landshövding Ingrid Dahlberg, beslutande, länsassessor Inger Svanström, länsarkitekt Lars G Ingelström och länsantikvarie Ulf Löfwall föredragande.

Ingrid Dahlberg

Ulf Löfwall

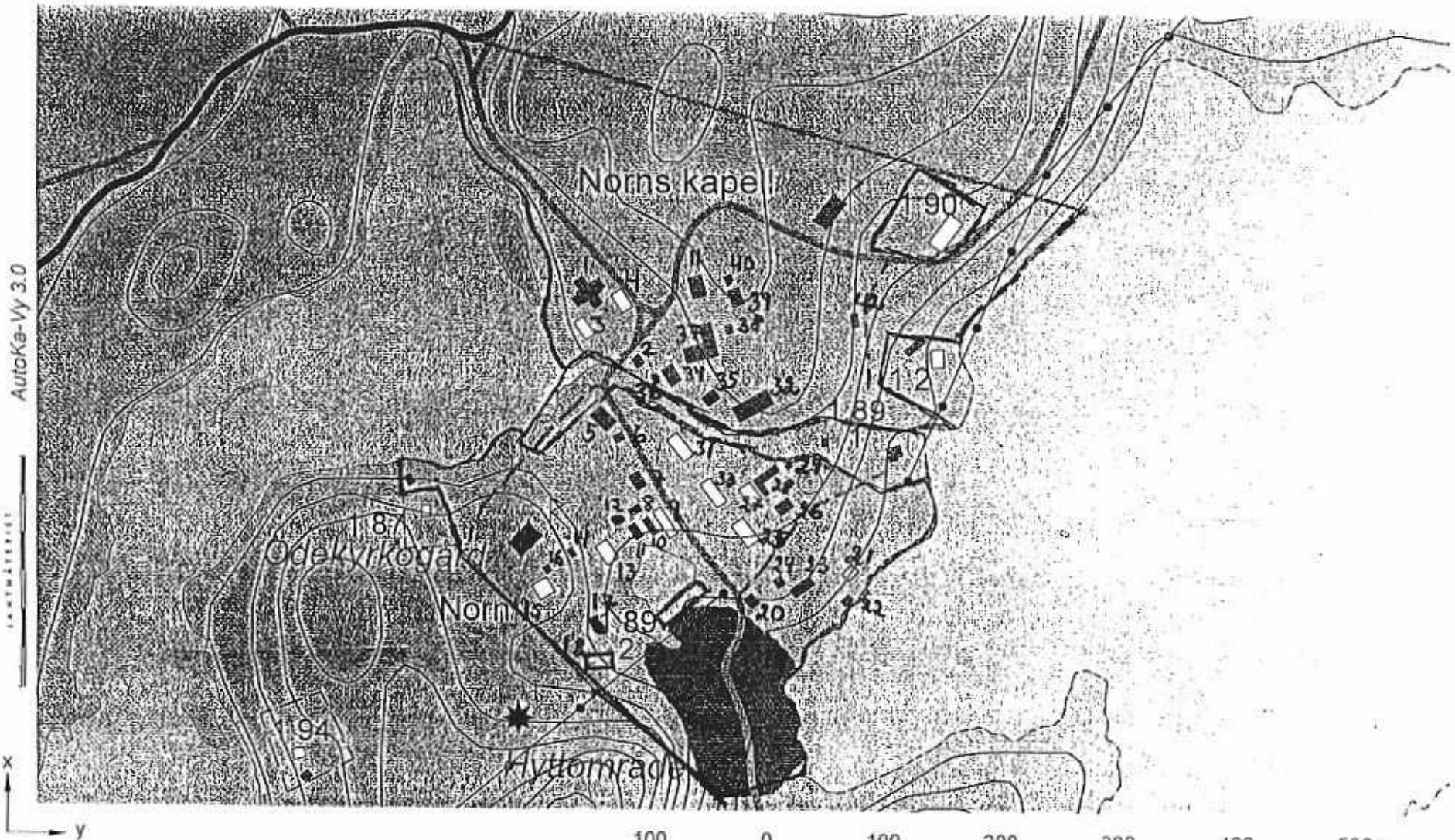
Bilagor:

Hur man överklagar
Karta

Kopia till:

Riksantikvarieämbetet med karta
Fastighetsregistermyndigheten i Dalarnas län med karta
Byggnadsnämnden i Hedmora kommun
Kulturnämnden i Hedemora kommun

Dalarnas museum
Planenheten

AutoKa-Vy 3.0

SKALMÄTTARIET

x
y

x = 6677626
y = 1497999

Datum: 2003-06-26

100 0 100 200 300 400 500 m

Skala 1:5000